

Чингиз Ајматов

БЕЛА НИША (одломци)

Аил спава.

Тишина наоколо. И само негде у даљини чује се жубор планинске реке и бука мотора...

У тами, периферији аила журно се приближавају две фигуре. Застадоше.

— Па, сада ћу сама... хвала, — зачу се женски глас.

— Хајде, још ћу те отпратити, — одговори мушки глас.

— Не, Касимчане, закаснићеш на посао.

— Саадат, тек је пола три — рече, погледавши на сат.

— Не Касимчане, не треба, иди. Видеће неко и кренуће прича... Затим, ја сам узнемирана, не знам зашто ме је мајка позвала?... Одједном се разболела?...

— Да ако је то тако, онда је не треба остављати саму. Ти се не жалости, нешто ћемо смислити...

Они још мало постајаше и разиђоше се: Саадат кући, а Касимџан — у планине. Кренувши он се окрете.

— Ако нешто треба, јави... чекаћу...

— Добро, — одговори Саадат.

Онап прође неколико корака, заустави се и осврну. Касимџана више није било. Мрак. Саадат је пожурила кући. Уколико се више приближавала кући, утолико су јој кораци постајали ужурбанији. Саадат на крају није издржала, већ је почела да трчи. Девојци се чинило да ће кад стигне кући, отворити врата и видети у постељи болесну мајку. И одједном она угледа како јој у сусрет долази нека сенка.

— Ти си, Саадат, — упита мајка.

— Апа, шта се десило?

Грлећи кћер, Сејнеп-апа је заплакала.

— Очи ми испадеше гледајући. Већ је ноћ а тебе нема па нема. Спремала сам се већ да ти поћем у сусрет.

— Та шта је са тобом апа, зар се нисмо виделе ове недеље...

Саадат ради као помоћница трактористе у тракторској бригади и скоро цело лето живи на салашу. И увек када долази кући, за Сејнеп-апу је то прави празник. Она толико пати да се не одваја од кћери. И нема краја разговорима.

Данас су мајка и кћи биле необично радосне и нежне једна према другој. Саадат је осећала да мајка треба да јој саопшти нешто веома важно. И стварно, Сејнеп-апа се давно припремала на такав разговор.

У последње време се са кћерком дешавало нешто што није добро. Шта би то могло да буде?

Некако у рано пролеће Саадат је дотрчала кући.

— Апа, — узбуђено је викнула, — дошла је комсомолска бригада!

— Каква бригада?

— Комсомолска бригада из МТС. Комсомолци ће радити на необрађеној земљи. Лично сам видела кад су прошли на камионима и тракторима. Они ће ове године поорати и обрадити Стару ледину.

Кроз неколико дана Саадат је замолила да јој мајка одобри да се пријави у МТС као помоћница трактористе. Сејнеп-апа није желела да пусти кћер из куће, али Саадат је била тврдоглава и мајка је попустила.

— Ове године ћу радити као помоћница, а затим ћемо завршити курс за трактористе. Не могу да погазим реч коју сам дала на комсомолском састанку. Ови разлози скоро да и не би деловали на мајку, да се није умешао Токај-аке — стриц Саадатин.

— Не ометај омладину, нека иде! — посаветовао је мајку.

И Саадат је отишла, а мајка је видела да Саадат сада не припада само њој, да постоји друга моћна сила која све јаче и јаче осваја њену кћер.

Понекад јој се учини, да је Саадат паметнија од ње. Зар то није исувише за девојку? Саадат је имала своје обавезе, које не разуме она, њена мајка. Зашто Саадат, дошавши кући и зајелевши се мајке, тако жури натраг у бригаду?

Чудно, повремено је Саадат озбиљна, пословна, повремено је необично весела, пева, смеје се, а онда одједном седи тиха и тужна!

Јеси ли ти, Саадат, задовољна својим послом, — пита Сејнеп-апа. — Какви су ти људи код вас у бригади?

— Врло сам задовољна! — увек је одговарала Саадат и са одушевљењем је почињала да прича о својим друговима. Они су дошли из далека и одлично познају машине. А има и таквих који су их правили у фабрика-

ма. “Кад бих и ја постала таква!” — говорила је Саадат. И њене очи би се засијале. У тим тренуцима она је за мајку постајала туђа и несхватљива.

Попиле су чај. Време је било да се спава, али Сејнеп-апа је још седела, пажљиво гледајући у Саадат.

— Приђи, кћери и седни. Желим да поразговарам с тобом...

— Реци, апа, слушам...

Дуго је пребирала по мислима Сејнеп-апа, није знала од чега да почне.

— Ти си ми јединица, Саадат, рече она, гледајући кћеркино лице. — Ти си ми и син и кћи. Ја немам никога осим тебе. Мислиш ли да ми је лако самој? Очи мајке се напунише сузама. — Не радиш женски посао Саадат... Врати се кући... и у колхозу има много посла. — Па зар сам ја једина девојка на салашу? Има девојака и из нашег колхоза. А колико их је тек у МТС. И не раде горе од мушкараца. Зашто бих ја морала све то да напустим?

— Ти се не упоређуј са њима! — наљути се Сејнеп-апа. Они нису јединци својим родитељима.

Саадат је зарлила мајку. Нема говора да се човек не сложи са њом.

— Па добро, апа. Ускоро ће се завршити пролећна сетва и онда ћу се вратити. Још је сасвим мало остало.

Мајка се смирила. Време је и да се спава. Али ни мајка ни кћи нису заспале. Свака је била занета својим мислима.

Сејнеп-апа је мислила о томе како јој је кћи већ одрасла и време је да се побрине о њеној даљој судбини. Добро би било када би се нашао достојни џигит из аила — тада би јој кћи била у непосредној близини. Кћи и не зна да је мираз већ скоро готов.

А Саадат мисли о Касимџану, о првом састанку са њим. Тада су они радили на истим пољопривредним машиницама. Сваки пут када се заустављао трактор, Касимџан јој је прилазио и питао:

Јеси ли се уморила, Саадат? Одахни мало. Једном су одлучили да се попну на највишу стену. Саадат никад неће заборавити тај дан. Обоје су мислили да ће тамо рећи једно другом нешто важно. Ипак, попевши се на врх, нико од њих се није усудио да каже оно што је посио у срцу. Само, када су силазили, када се Саадат случајно оклизнула, Касимџан ју је прихватио и примакао се њеним уснама. Саадат се није наљутила. Била је срећна као никада до тада...

*

* * *

Сејнеп-апа стоји, прислонивши се на рагастов широм отворених врата и гледа у собу. У њеној непомичној пози, у зачуђено подигнутим обрвама и тужним борама

чврсто стиснутих уста испољава се очјање. Широки дугачки рукави хаљине висе преко њених рамена. Поред њених ногу стоји ведро са просутом водом...

Сејнеп-апа тек што се вратила са реке. Тамо су јој рекли да се Саадат удала. Догодило се оно чега се највише плашила мајка. И ето она је сада остала сама у овој кући. Изгледало јој је да све има, али са одласком кћери све је губило свој смисао.

Неизвесно је колико би стајала тако Сејнеп-апа да није дошла снаха Токај-аке — Жијдегул. Угледавши је, Сејнеп-апа поче да нариче.

— Ето што ти је кћер! О, ја несрећница! Бог ме је казнио и није ми дао сина. Он не би напустио родитељски дом. Осрамотила ме је Саадат. Отишла је као побегуља, без испраћаја. Одвешће је и нећу је више видети...

— Шта ви то, Сејнеп-апа, она је овде, близу! — проговори Жијдегул.

— Ућути! Ви сте такође криви за моју несрећу, то је твој Токај наговарао Саадат да оде у МТС. А ја сам због своје глупости послушала њега, као брата свога мужа... Иди и пренеси му, ако му је драго сећање на брата и част нашег рода нека врати Саадат! Хајде!

Истог дана Токај-аке је послао своју жену да доведе Сејнеп.

— Све знам Сејнеп, — поче Токај. И ја се стидим пред тобом. Ако је Саадат поступила лоше, ја ћу овог часа оседлати коња и довући ћу је за косу. — Старчеве очи су љутито севнуле. — Али ја то нећу учинити. Боље, нека ми се руке осуше... Земље Старе ледине су давно чекале овакве људе као што је твоја кћи. Ја се не спремам да те убеђујем, Сејнеп, али подсећам те на једну ствар. Сада обрађују Стару ледину. А било је време када ми то нисмо могли урадити. Тешко нам је било и да оремо и да наводњавамо.

Сећаш ли се када си, заволевши мога брата, долазила овамо са њим? Да не бисмо умрли од глади одлучили смо да пооремо један комадић земље.

Сећаш ли се, Сејнеп? Узалудан је био наш труд, пропала је летина. Сећаш ли се, Сејнеп, како си плакала тада? Ми нисмо могли тада да обрадимо на Старој ледини ни педаљ земље... А сада су се наша деца прихватила обраде Старе ледине и требало би да видиш шта су урадили! Они имају и знања и машина... Ускоро ће жито потећи као река.

Ех, Сејнеп, када си ти била млада, отишла си са вољеним човеком без обзира на тешкоће, зашто онда твоја кћи нема права да ствара свој живот и да ради заједно са вољеним, а?

Сејнеп-апа је ћутала.

— Ти си паметна жена — настави Токај — и мораш да схватиш, да Саадат није могла да поступи другачије. А Касимџан је изврсни цигит, најбољи тракториста у бригади. Његови родитељи живе у граду. Веле, да су они добри и уважени људи... А што се тиче Саадат, она није од оних које могу да забораве мајку. У недељу ће они доћи код тебе, а најесен ћеш их ти посетити. И свадбу ћемо прославити када сакупе прву летину и уселе се у нову кућу.

Све што је рекао стари Токај, Сејнеп-апа је саслушала ћутке. Затим устаде и пође вратима. Нико није разумео да ли је прихватила објашњење или не.

Токај-аке је изишао да испрати гошћу. Напољу је лила јака киша па се нису виделе ни планине, ни дрвце, ни куће.

— То је бела киша, падаће два — три дана без престанка...

— Бела киша, кажеш? — промуклим гласом упита Сејнеп-апа. И не сачекавши одговора оде.

*
* *
*

Дошавши кући Сејнеп-апа седе у угао и погледа у ушпакане прозоре.

— Бела киша! — прошапта.

Још путем је Сејнеп-апа закључила да је Токај у праву. Али чим је прекорачила праг своје куће руке су омлитавиле а срце се охладило и она се осетила усамљеном. Хтела је да ради било шта у домаћинству, али јој ништа није лежало на души.

Све време је осећала да јој нешто недостаје, али није могла одгонетнути шта је то управо, и на крају се досетила да не чује уобичајену буку мотора. Сејнеп-апа се узнемирила: “Буте трактори, лије бела киша, која ће падати два три дана... А како је њима јадницима тамо? Мокро и хладно. Жао јој је било младенца, па то је њихов медени месец. Ускоро ће и недеља!

Сејнеп-апа је на прстима израчунала колико је још дана остало до недеље. Четири. Колико је то много! А желела је да колико је могуће пре види Саадат и Касимџана. Поседевши још мало она одлучи да одмах крене на Стару ледину. Истина Саадат и Касимџан ће доћи у недељу, али до недеље има још читава четири дана... А она жели да види своју децу, својим очима да погледа шта се ради на Старој ледини. А ако јој се буду смејали? “Нека суде како хоће а ја ћу отићи”.

Сејнеп-апа је обукла своју нову свилену хаљину, покрила се великом врећом и изишла из куће.

А напољу је лила бела киша...

*

* *

По влажној кишовитој измаглици јахала је на коњу жена. Добро каже Токај: не може се препознати Стара ледина!

Сејнеп-апа је сјахала с коња, села на камен и заплакала. Сада су то биле сузе поноса због њене деце и због њихових великих дела.

Објашњења речи

- аил — село у Киргизији
- МТС — машинско-тракторска станица
- цигит — младић, смели коњаник.

*

Белешке о писцу

Чингиз Ајтматов (1928. год.) је један од најпознатијих совјетских писаца. Родио се и младост провео у Киргизији. Планине и степе Киргизије оживљавају на страницама његових дела. Као син свога народа он у свом стваралаштву описује особине сународника, њихов духовни лик, поглед на свет, националне традиције и обичаје. Он сматра да: »национални егоизам не само да окива културу народа већ јој и смета да узме оно што је најбоље из ризнице човечанства и истовремено онемогућава да у ту ризницу унесе и свој део«.

Пише своја дела на киргиском и руском језику. »Ако је књига најпре написана на киргиском ја је преводим на руски и обратно... Ово је изванредно значајан рад писца који доводи до усавршавања стила, до богаћења језика«. Нашој читалачкој публици познат је као аутор романа »И дуже од века траје дан«, у преводу Данице Јакшић, а у издању »Просвете«.

Са руског превела:

СОЊА ПРОЈОВИЋ